

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Пахомової Наталії Георгіївни на дисертацію
Брушневської Ірини Миколаївни

«Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей
п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення», що представлена
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.03 - корекційна педагогіка

У контексті реформування сучасної системи освіти України та впровадженням інклюзивної освіти підвищується увагу до психічного і мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, як передумови формування цілісної та гармонійно розвиненої особистості, яка володіє основами української літературної мови, як національно-культурної цінності. З огляду на це, підвищується значущість наукових досліджень щодо організації корекційного навчально-виховного процесу спрямованого на формування комунікативних умінь і навичок дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

Багаточисельні вітчизняні та зарубіжні наукові розвідки зацентровані здебільшого на розвиток лінгвістичного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку, лише констатуючи факт недостатнього стану сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. Однак, завдяки саме комунікативному компоненту реалізується основна функція мовленнєвої діяльності, а саме передача й засвоєння суспільно-історичного досвіду, здійснення комунікативної взаємодії.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження І.М. Брушневської є актуальним, вагомим і своєчасним, оскільки зосереджує увагу на особливостях формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Структура роботи відображає логіку системного підходу, що забезпечує цілісність дослідження та не викликає заперечень.

У вступі відповідно до теми та проблеми дослідження окреслено об'єкт, предмет та мету роботи, визначено завдання, забезпечено відповідність завдань та

висновків, які логічно узгоджуються зі змістом основної частини дисертації. У роботі представлено науково-категоріальний апарат дослідження, що свідчить про його ґрунтовну організацію.

У першому розділі представлено сутнісні характеристики розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, схарактеризовано специфіку мовленнєвої діяльності та її компонентів у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Дисертанткою проаналізовано питання загального недорозвитку мовлення дітей у вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях, систематизовано сучасні наукові напрями дослідження компонентів мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення. Наголошується на тому, що аналіз механізмів розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників, представлений у численних дослідженнях науковців, засвідчив складність, поетапність, взаємообумовленість і залежність розвитку всіх його складових від комунікативної потреби.

Ознайомлення зі змістом теоретичного розділу свідчить про опрацювання дисертанткою значної кількості наукових робіт, присвячених проблемі дослідження. Аналіз проблеми здійснено різнобічно та ґрунтовно.

У другому розділі І. М. Брушневською окреслено основні механізми дослідження сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення, обґрунтовано критеріально-діагностичний комплекс його вивчення, досліджено рівні сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності, виявлені та охарактеризовані механізми порушень й узагальнено результати констатувального етапу дослідження. Заслуговує на особливу увагу обґрунтований та розроблений діагностичний комплекс вивчення комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.

Суттєво збагатила роботу обґрунтована та безпосередньо репрезентована І. М. Брушневською у третьому розділі методика формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. На схвальну оцінку заслуговують визначені та

обґрунтовані педагогічні умови та методика формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення; зміст, методи і прийоми компенсаційної роботи, що спрямовані на подолання порушень складових комунікативного компонента мовленнєвої діяльності та процесів ймовірного прогнозування зокрема. Завершується розгляд проблеми аналізом формувального експерименту дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертанткою коректно проведено аналіз отриманих результатів, які свідчать про достатню широту й валідність експерименту. Результати експерименту оброблені якісно і кількісно. Додатки до роботи є інформативними і слугують вагомим науково-методичним підґрунтям для заглиблення у проблему формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя.

Незаперечною є наукова новизна і теоретична значущість дослідження І. М. Брушневської, оскільки здійснено психолінгвістичний аналіз механізмів, які лежать в основі порушення сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення; теоретично обґрунтовано методику формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення; подальшого розвитку набули технології комплексної логопедичної діагностики та компенсації загального недорозвитку мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.

Заслуговує на увагу практична значущість дисертаційної роботи І. М. Брушневської, оскільки дослідження та діагностика особливостей сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення може використовуватися в якості складової комплексного обстеження психофізичного розвитку дошкільників, а запропонована методика формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності у зазначеної категорії дітей з урахуванням виявлених психологічних механізмів, які лежать в основі порушень, дасть можливість оптимізувати процес компенсаційного навчання та виховання.

Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Основні положення й результати дослідження упроваджено в практику роботи дошкільних навчальних закладів. Результати дослідження упроваджувались також на базі закладів вищої освіти, про що докладно йдеться у роботі. Рівень апробації результатів дослідження підтверджується участю дисертанта у багатьох науково-практичних конференціях різного рівня, публікаціях навчально-методичного характеру. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, висвітлено у 32 публікаціях, у тому числі й закордонних.

Оцінюючи роботу І. М. Брушневської зауважимо, що вона характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструючи культуру наукового мислення, уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати і розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо викладати наукові узагальнення. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи І. М. Брушневської достатньо обґрунтовані й достовірні.

Обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання кандидатських дисертацій. Автореферат дисертації повністю відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

Разом з позитивною загальною оцінкою дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. На нашу думку предмет дослідження визначений занадто широко і зазвичай це повинен бути процес. Варто було б звужити його відповідно до теми та мети дослідження, зокрема: «прийоми і методи, або умови формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення».

2. У першому розділі автор подає теоретичний аналіз проблеми формування мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення. Проте, на наш погляд, варто було б поглиблено проаналізувати процес формування мовленнєвої діяльності з позицій лінгвістики, психолінгвістики і лінгводидактики,

та врахувати сучасні дослідження логопедії, в яких розкриваються проблеми формування мовленнєвої і комунікативної компетентності дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. Безперечно збагатило би дисертаційну роботу врахування досліджень А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, Л.О. Калмикової, Т.О. Піроженко, Н.В. Савінової та ін.

3. На наш погляд, дисертаційна робота виграла б, якби авторка здійснила більш поглиблений порівняльний аналіз навчальних програм (замість поданих російських і білоруських), за якими здійснюється корекційний навчально-виховний процес у спеціальних навчальних закладах в Україні протягом досліджуваного періоду

4. Метою констатувального етапу дослідження було визначено дисертантом як «вивчення особливостей сформованості основних складових комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення та із звичайним мовленнєвим розвитком» (с. 70), у роботі зазначено, що відповідно до мети розроблено діагностичний комплекс вивчення комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. На нашу думку, необхідно було представити розроблену методику (із завданнями, зазначенням мети та оцінкою результатів їх виконання, можливістю використання допомоги з боку експериментатора) в основному тексті роботи (в підрозділі 2.2), доцільно чітко представити необхідну кількість завдань із зазначенням критеріїв і відповідних показників стану сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя. Результати експериментальної роботи набули б особливої ваги після представлення респондентів із зазначенням із мовленнєвих порушень за клініко-педагогічною класифікацією. Оскільки у роботі (с.81) зазначено, що «аналіз характеру помилок, що були виявлені в процесі діагностики, свідчить про те, що звичайне зорове сприймання і впізнавання реальних об'єктів та їхніх зображень у дітей п'ятого року життя із ЗНМ розвинуте в межах вікової норми». Але більшість наукових досліджень свідчать про своєрідність і порушення зорового сприймання у дітей із ЗНМ (С. Корнев, С. Левяш, І. Мартиненко, Н. Менчинська, О. Трошин, Л. Цветкова та ін.).

5. Наступне зауваження стосується представленої у третьому розділі педагогічної моделі формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення (с. 142), яка містить тільки організаційно-педагогічні і компенсаційно-дидактичні умови, на нашу думку, модель повинна відображати всі основні структурні елементи: етапи, напрями, зміст представленого корекційно-компенсаторного процесу.

Втім, висловлені зауваження в цілому не впливають на позитивну оцінку рецензованої роботи.

Загальний висновок: дисертаційна робота Брушневської Ірини Миколаївни є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має теоретичне і прикладне значення; відзначається беззаперечною актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить наукові здобутки, нові, раніше не захищені наукові положення й обґрунтовані висновки. Результати дослідження є важливими для розв'язання актуальної проблеми формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення, пройшли належну апробацію, впровадження, висвітлені у значній кількості публікацій.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що дисертація «Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення» за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю вихідних положень, практичним значенням відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567), а її автор – Брушневська Ірина Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка



Пахомова Н. Г.